

et legitimitate connubii. Si vero iuridice alterutrum constet, nimirum aut non fuisse administratum, aut non debita materia ac forma baptisma collatum, tunc sententia est ferenda pro nullitate coniugii, quod initum esset a baptizato sive catholico sive haeretico cum infideli, propter impedimentum commemoratum disparitatis cultus.

Quandoquidem autem tum in hoc tum in praecedenti articulo saepius mentionem iniecimus privilegii in favorem fidei, de quo agit apostolus J. Cor. VII. 15. *quod si infidelis discedit, discedat*, vi cuius fidelis soluto coniugio ad novas nuptias transit, quaeri non immerito potest, num hoc idem privilegium faveat haeticis? Num scilicet, si aliquis ex Iudaismo, Islamismo aut ethnicismo convertat se ad religionem christianam, profiteatur ex. gr. Lutheranismum, Calvinismum aut Anglicanismum, et pars infidelis renuat pacifice ac sine contumetia Creatoris cum parte conversa cohabitare, possit vi privilegii Paulini transire ad alias nuptias? Videtur affirmative respondendum; plerique enim veteres interpretes *illud fidelis* item *frater* aut *soror* intelligunt de *baptizatis* in genere (63), ac S. Augustinus applicat textum Paulinum ad Donatistas (64). Adeoque dummodo haeretici aut schismatici rite sint baptizati, fruuntur et spei eiusmodi privilegio. Atque haec hactenus.

(63) Ita S. Hieronymus in comment. in epist. ad Galat. Beda in cit. textum apostoli J. Cor. VII. 15. Item v. Beda in comment. in hunc locum. Et confirmatur ex can. III. *Simili modo* caus. 28. 9. 1. Item ex can. 2. *Si quis eadem causa et quaest. nec non ex can. 4. Uxor eiusd. caus. et quaest. in quibus canonibus frater et soror* genuatim de baptizatis et christianis ex sensu apostoli intelliguntur.

(64) Enarrat. II. in Balon. 52. n. 29. et ex *Serm. Domini* in monte Lib. I. cap. 22. n. 75. et alibi. Possunt praeterea pro hac sententia plures aliae rationes et auctoritates urgeri, quas silentio praetereo.

SECTIO ALTERA

DE POTESTATE CIVILI

IN MATRIMONIUM CHRISTIANUM.

CAPUT I.

Generalis idea civilis potestatis in Matrimonium christianum.

ARTICULUS I. — Iura definiuntur civilis potestatis quoad civiles effectus Matrimonii christiani.

« Considerandum est, inquit doctor Angelicus (1), quod
 » quando aliquid ad diversos fines ordinatur, indiget habere
 » diversa dirigentia in finem, quia finis est proportionatus
 » agenti. Generatio autem humana ad multa ordinatur, scilicet
 » ad perpetuitatem speciei, et ad perpetuitatem alicuius boni
 » *positivi*; puta populi in aliqua civitate: ordinatur etiam ad
 » perpetuitatem Ecclesiae, quae in fidelium collectione consistit. Unde oportet, quod huiusmodi generatio a diversis
 » dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturae,
 » quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem a natura inclinante ad hunc finem, et sic dicitur esse *naturae officium*. In
 » quantum autem ordinatur ad bonum *politicum* subiacet ordinationi *civilis legis*. In quantum autem ordinatur ad bonum
 » Ecclesiae, oportet quod subiaceat regimini *Ecclesiastico*. »
 Brevius idem docet dum ait (2): « Matrimonium in quantum
 » est in officium naturae, statuitur *lege naturae*; in quantum
 » est in officium communitatis, statuitur *lege civili*; in quan-

(1) Lib. IV. *Contr. gent.* cap. LXXVIII.

(2) In IV. *Sent.* dist. 54 art. II. q. 1. ad. 4.

» tum est sacramentum, statuitur *iure divino*.» Haec Angelici doctoris verba, quibus, ut infra dicemus, non pauci regalistae ac pseudopolitici abutuntur, normae instar esse possunt, ut limites civilis potestatis relate ad matrimonium christianum generali quadam ratione ab initio huiusce sectionis definiamus.

Theoria S. Thomae generalis est, ac verificari debet non modo in coniugiis infidelium, sed etiam fidelium, cum et istorum connubia etiam in officium sint ordinata communitatis, et ad perpetuitatem speciei, ac proinde in bonum politicum. Hinc nuptiae christianorum debent pariter subiici politicae potestati, atque a legibus civilibus dirigi. Nemo catholicorum hoc in dubium revocat, ita tamen ut rite intelligatur.

Rite vero intelligitur, si ea, quae intrinseca sunt matrimonio, ipsumque constituunt, distinguantur ab iis, quae extrinseca et accessoria dici consueverunt. Intrinseca censentur, quae afficiunt naturam ipsam atque substantiam coniugii, eiusque vinculum; extrinseca autem, quae comitantur contractum nuptialem aut ei superveniunt, et quodammodo accedunt; qua de causa *accessoria* etiam nuncupari solent.

Iam vero, ut ex iis, quae in priori sectione disputavimus, liquet, civile regimen nihil potest circa coniugalem christianorum contractum, qui a sacramento non distinguitur, adeoque civilis auctoritatis leges attingere nequeunt matrimonii christiani naturam, proprietates essentielles et vinculum, sed neque contrahentes prout sacramentum efficiunt, quorum idoneitas ad contrahendum seu ad sacramentum conficiendum, non est statuenda a civili potestate, sed ab ea tantummodo, cui sacramentorum administratio ac regimen a Christo commissum est, cuiusmodi est Ecclesia. Si quae propterea a civili principum leges ferantur, quae attingant coniugium christianum in sua natura, aut essentielles eius proprietates, aut vinculum, aut personas denique, prout sunt contrahentes, nullius plane roboris ac valoris erunt, utpote ab illegitima auctoritate latae, atque extra obiectum proprium vagantes.

Restat igitur, ut unice conveniat auctoritati politicae potestas circa ea, quae extrinseca diximus connubio ipsi, ac pertinent ad civile iudicium. Eius generis sunt causae dotis, atque haereditatis, item successionis, admissionis aut exclusionis ab officiis ac muniis publicis aut privatis, illegitimitatis prolis in foro civili, aliaeque eiusmodi, quae in codicibus uniuscuiusque gentis, regni, aut provinciae reperiuntur et continentur.

Dari enimvero possunt legitimae causae, ob quas in peculiaribus societatis adiunctis debeant a regimine politico ac humano legislatore improbari suorum subditorum nuptiae, quae alioquin per se licitae ac legitimae sunt. Cum vero Ecclesia rationem habere debeat universitatis filiorum suorum, atque abstrahere a malis seu incommodis accidentalibus, ut dici solet, huius vel illius regionis, huius alteriusve gentis, quas omnes pariter suo in gremio complectitur; cum praeterea Ecclesia abstrahere debeat a temporum varietate, ad quae omnia etiam sese extendit, necesse est ut legibus generalibus prospiciat omnium filiorum suorum bono, quidquid sit de speciali aut peculiari aliquo incommodo, quod ex personarum, locorum ac temporum peculiaribus adiunctis emergere poterit. Suis nimirum legibus Ecclesia communi ac universali totius christianae societatis commodo ac utilitati sese accommodare debet. Est enim communis mater ac nutrix. Attamen fieri utique potest, ut nonnullae nuptiales coniunctiones in quibusdam regionibus in detrimentum cedant societatis, mala pariant, gravissimisque interdum incommodis obnoxiae sint. Hinc coguntur legislatores nonnulla connubialia foedera, quoad eius fieri potest, impedire, improbare, illegitima decernere et contra statuta contrahentes plectere et coercere. Cum autem nequeant in nexum ipsum vim exerere, ut irritum illum faciant, nulliusque roboris in conscientia, poenis saltem civilibus animadvertunt in eos, qui ita contrahunt, atque ut illegitima habent coniugia inita contra patrias leges.

Hinc in nonnullis regionibus illegitimae in codice declarantur nuptiae filiorumfamilias, quae sine praevio parentum consensu

celebrantur, multo vero magis, quae contra illorum voluntatem fiant. Illegitima item habentur connubia, quae milites inirent contra superiorum voluntatem, aut non facta illius prius facultate; illegitima etiam coniugia habentur, quae contrahantur ab iis, qui nondum aetatem attigerunt a lege praescriptam, aut ab iis quoque, qui proprium consensum coram magistratu civili non praebent, aut nomina sua publicis tabulis non inscribunt, et ita porro. Qui ita se gerunt, a civili gubernio spectantur perinde ac si nupti non fuissent. Hinc iuribus omnibus civilibus, quae adnexa sunt legitimis coniugiis, sunt destituti, itemque liberi ipsorum nonnullis in rebus ceu naturales habentur, atque interdum iure haereditatis privantur ac officii publicis, aliisque poenis plectuntur (3).

Nihilominus in conscientiae foro et coram Ecclesia eiusmodi coniugia rata ac valida sunt, quandoque etiam licita; quia quamvis Ecclesia improbet inobedientiam iustis legibus, atque eos damnet, qui debitum obsequium exhibere detrectant legitimae auctoritati; tamen in nonnullis rerum adiunctis, et iustissimis causis cogitur ea tolerare, nec solum uti valida, sed etiam uti licita habere. Exinde fit, ut interdum iidem coniuges

(3) Exempli gratia in Galliis antiqua legè matrimonia filiorumfamilias sine consensu parentum inita irrita declarata fuerunt, non quoad substantiam contractus et vinculi spiritualis, sed quoad effectus pure civiles, atque statutum fuit 1. quod ita contrahentes possent exhaereditari; 2. quod possent a parentibus ad restitutionem donationum, quae prius forte factae fuissent obligari; 3. quod ita exhaereditati etiam iis omnibus privarentur subsidiis, quae sibi vi consuetudinis, aut contractus matrimonialis evenissent; 4. quod qui tali matrimonio adstitissent, punirentur ad arbitrium iudicis. Notarius autem et testes poena capitis. Cf. card. Gotti *De matrim.* q. VII. dub. I. §. III. n. 22.

Alia affert exempla d'Héricourt *De loix ecclesiast.* troisième part. ch. V. *Du mariage* §. 76 seqq. Neuschâtel 1774. Nam §. 82. Sic ad rem nostram scribit: « Il y a en France des mariages qui sont valables par rapport au » sacrement, et qui sont nuls par rapport aux effets civils, de sorte » que les veuves après la dissolution de ces mariages, n'ont ni douaire, » ni reprises, ni aucunes autres conventions matrimoniales; et que les » enfants qui sont nés de ces mariages, ou qui ont été légitimés par leur » moyen, sont traités comme illégitimes par rapport aux successions.

legitime liciteque copulati sint in facie Ecclesiae, et tamen non secus ac fornicarii atque adulterini coram lege civili spectentur. Contra vero contingit quandoque, (quod tamen in statu vere christiano contingere nunquam deberet), ut legitimi in civili foro coniuges spectentur, qui tanquam concubinarij ab Ecclesia reiciuntur, cum quaedam nempe leges feruntur contrariae Ecclesiae canonibus, quibus eiusmodi nuptiae irritantur.

Caeterum coniugale vinculum in matrimonio, quod Ecclesia approbat uti validum, firmum manet, non obstantibus quibusvis legis civilis constitutionibus, quia, prout exposuimus, eae attingere nullo modo possunt contractum sacramentalem, qui harum legum obiectum esse nequit.

Atque haec est doctrina, quam omnes recte sentientes catholici theologi tradunt, atque ex professo defendunt tuenturque. Nobis satis sit speciminis gratia unum alterumve commemorare. Id itaque adstruit Bellarminus impugnans Haereticos seculi XVI (4); item Basilius Pontius (5), card. Gotti (6), aliique passim quos recenset Gonzalez (7). Verum non est quod plures sive theologos sive iuris peritos afferamus, quum nobis praesto sit auctoritas summi pontificis Pii IX., qui apprime secernens ea, quae intrinseca sunt matrimonio, cuiusmodi sunt eius vinculum ac omnimoda firmitas, ab iis, quae sunt eidem extrinseca, scilicet effectus civiles, declarat priora ad Ecclesiam unice pertinere, posteriora vero potestati politicae subesse (8).

(4) *De matrim.* cap. XXXII n. 2. 3. 4.

(5) *In tract. De matrim.* lib. VI. c. 2.

(6) *Theol. scholast. dogmat.* tom. XIV. Bonon. 1754. *De matrim.* loc. cit. q. VII. dub. 1. §. 3. n. 22.

(7) *In secund. decretal.* tit. X. cap. 3. *In commentario* n. 14.

(8) Ita in epistola data ad Sardiniae regem, Victorium, Emmanuelem 19. Sept. 1852. cuius verba ita se habent: « Non vi è pertanto altro mezzo » di conciliazione, che ritenendo Cesare ciò che è suo, lasci alla chiesa » ciò che ad essa appartiene. *Il potere civile disponga pure degli effetti » civili*, che derivano dalle nozze, ma lasci alla chiesa il regolare la validità » fra i cristiani. La legge civile prenda le mosse dalla validità od in-

Haec optima nobis videtur via, qua nonnulla documenta antiquitatis explanari possint. Siquidem ex una parte certum est seculares principes nihil posse in iis, quae spectant ad coniugium, quatenus sacramentum est; ex altera vero constat pariter, civiles principes leges tulisse circa matrimonium, quibus civili sanctione nonnulla nuptialia foedera inter subditos impedirent. Poenas scilicet constituerunt adversus eos, qui quomodo nuptias inirent contra legem, quae lata erat ad commune societatis bonum; at in conscientia irritas reddere non potuerunt eas nuptias, quae ad praescriptum legis ecclesasticae celebratae fuissent. Nempe possunt principes *per modum prohibentis vel punientis*, ut loquitur S. Thomas, leges ferre, non autem *per modum statuentis, quod fit solum auctoritate summi pontificis, et secundum hoc personae aliquae redduntur illegitimae ad contrahendum, ita quod si etiam contrahant, matrimonium dirimit* (9).

Haec et non alia esse iura civilis potestatis satis ab ipso principio, quod supra retulimus, deducitur. Haec enim sufficiunt, ut principes *bono publico* provideant, in quantum matrimonium est in *officium communitatis*.

» validità del matrimonio, come sarà dalla chiesa determinata, e partendo
 » da questo fatto, che è fuori della sua sfera il costituirlo, disponga allora
 » degli effetti civili; » et paulo post testatur summus pontifex sibi ab oratore regio dictum fuisse, quod certiores fecisset ministros Taurinenses. « Che
 » il Papa non poteva nulla opporre, se conservati al sacramento tutti i
 » suoi sacri diritti, e la libertà che gli compete, si fossero volute far
 » delle leggi riguardanti solo gli effetti civili del matrimonio. » Ved. *Allocuzione della santità di nostro signore Pio Papa IX. al sagro collegio dei 22. Genn. 1855. corredata di documenti. Romae 1855. pag. 181.*

(9) *Quodlibeto V. art. 15. ad I. Opp. ed. Rom. 1570. tom. VIII. p. II. Apposite Ant. Bianchi op. cit. Della esterior politica della chiesa lib. III. cap. VI. §. 1. n. 11. « Possono adunque i principi come capi della civil » potestà stabilire i gradi delle persone, dentro i quali sia legittimo questo » civil contratto.... le leggi fatte dai principi per regolamento, de ma » trimonii niente appartengono alla politica della chiesa » tom. VI. pag. II. pag. 485.*

ARTICULUS II. — Officia indicantur civilis societatis relate ad Ecclesiae leges de Matrimonio christiano.

Ius leges ferendi quoad civiles effectus matrimonii initij inter fideles ad principes pertinet etiamsi principes ipsi essent infideles. At christianus princeps, quemadmodum in aliis, sic etiam in huius iuris exercitio atque in universa legislatione matrimoniali propria quaedam habet munia et officia.

Ac primo quidem absurde christianis principibus ius quoddam sacerdotale proprie tribuitur in ipsum vinculum matrimonii christiani. Principes, quum ad christianam religionem accesserunt, quemadmodum in priori sectione diximus, nullum ius acquisierunt, ut Ecclesiae eam potestatem eriperent, qua sub paganis imperatoribus pacifice usa fuerat. Sacerdotalis tamen quodammodo muneris christiani principes participes esse possunt ac debent, quatenus Ecclesiae praesidio sunt, eiusque leges auctoritatemque tuentur.

Hoc sensu ad praesentem materiam applicari merito potest, quod Patres generatim asserunt, nimirum civilem auctoritatem christianorum principum quodammodo *sacerdotalem* dici posse (10). Sane S. Leo M. Deo gratias agit, quod tales in imperii fastigio collocaverit, « in quibus ad totius mundi salutem et regia » potestas et *sacerdotalis vigeret industria* (11), » et alibi episcopum Constantinopolitanum adhortatur, ut observet religiosissimi principis « Non solum regiam, sed et *sacerdotalem » ipsius mentem* (12). » Commendat in imperatore *sacerdotalem et apostolicum animum* (13). Extollit in altero *sacerdotalem sollicitudinem* (14), nec solam regiam potestatem, sed etiam

(10) Apud Zacharia *Sulla potestà regolatrice della disciplina* p. I. art. 4. §. 2. (*Raccolta di dissertazioni di storia ecclesiastica* tom. IV. diss. XXVIII. pag. 526.).

(11) Epist. CXV. ad Marcianum Augustum c. I. ed. Ballerin. coll. 120.

(12) Epist. CLV. ad Anatolium col. 1317.

(13) Epist. CLVI. ad Leonem August. c. VI. col. 1525.

(14) Epist. CXLVIII. ad Marcian. August. c. I. col. 1297.

sacerdotalem doctrinam (15). Quo pariter sensu concilium Chalcedonense acclamavit sacerdoti imperatori, nempe Marciano (16).

Quae quidem omnia complexus est magnus Aquinas in celebri opere quod inscripsit *De regimine principis*, ac mira, ut solet, logica deductione concludit: « Quia igitur vitae, quae in praesenti bene vivimus, finis est beatitudo coelestis, ad regis officium pertinet ea ratione vitam multitudinis bonam procurare, secundum quod congruit ad coelestem beatitudinem consequendam, ut scilicet ea praecipiat, quae ad coelestem beatitudinem ducunt, et eorum contraria, secundum quod fuerit possibile, interdicit. Quae autem sit ad veram beatitudinem via, et quae sint impedimenta, eius ex lege divina cognoscitur, cuius doctrina pertinet ad sacerdotis officium, secundum illud Malachiae II. 7. *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius*. Et ideo Deut. XVII. 18. Dominus praecepit: *Postquam sederit rex in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiet exemplar a sacerdote levitici ordinis, et habebit secum, legatque illud omnibus diebus vitae suae, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et ceremonias eius, quae in lege praecepta sunt*. Per legem igitur divinam edoctus ad hoc principum studium debet intendere qualiter multitudo sibi subdita bene vivat: quod quidem studium in tria dividitur, ut primo quidem in subiecta multitudine bonam vitam constituat, secundo ut constitutam conservet, tertio ut conservatam ad meliora promoveat (17). »

Post haec inutile ac supervacaneum videri posset veterum

(15) Epist. CXVI. ad Pulcheriam August. c. I. col. 1207.

(16) *Acta conc. Harduin.* tom. II. col. 490.

(17) Lib. I. cap. XV. in quod opus, quod est opusculum XX. Cf. Io. Fr. Bernar. Maria de Rubeis *admonitionem praevidiam*, praesertim cap. I. ubi ostendit primam huius operis partem maiorem esse Aquinatis Opp. ed. Venet. S. Thomae 1754. tom. XX. pag. 325. et pag. 342.

Patrum in eandem sententiam conspirantium testimonia proferre. Me tamen cohibere nequeo a subiiciendis unius alteriusve sancti doctoris verbis, ut pateat quatenam officia christianis principibus erga Ecclesiam, in quam ingressi sunt, incumbant. S. Augustinus: « Quomodo ergo, scribit, reges Domino serviunt in timore, nisi ea, quae contra iussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est, aliter quia etiam rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter, quia vero etiam rex est, servit leges iustas praecipientes et contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo. In hoc ergo serviunt Domino reges, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quae non possunt facere nisi reges (18). »

Hinc effert summis laudibus Theodosium, quod « Inter haec omnia ex ipso initio imperii sui non quievit iustissimis et misericordissimis legibus adversus impios laboranti Ecclesiae subvenire; quam Valens haereticus favens arianis vehementer afflixerat: cuius Ecclesiae se membrum esse magis quam in terris regnare gaudebat (19). »

Eodem sensu Gelasius pontifex scribebat ad Anastasium Augustum: « Duo quippe sunt, imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra pontificum et regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus Domino in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti etenim, fili clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate, rerum tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuae salutis expetis, inque sumendis coelestibus sacramentis,isque (ut competit) disponendis, subdite debere cognoscis religionis ordine potius, quam praesesse. Nosti itaque inter haec, ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem (20). »

(18) Epist. CLXXXV. ad Bonifac. c. V. n. 17. ed. Maur.

(19) *De civit. Dei* lib. V. cap. XXVI. n. 1.

(20) S. Gelasii epist. VIII. ad Anastas. imper. in ampliss. Collect. concil. Veneta tom. VIII. col. 31.

His adiicimus coronidis gratia verba synodi Pariensis, quibus ex SS. Isidoro et Fulgentio munera boni principis erga Ecclesiam imperatori Ludovico Pio ita exponit: « Principes saeculi non-
 » nunquam intra Ecclesiam potestatis adeptae culmina tenent,
 » ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant.
 » Caeterum intra Ecclesiam potestates necessariae non essent,
 » nisi ut quod non praevalet sacerdos efficere per doctrinae
 » sermonem, potestas (principis) hoc imperet per disciplinae
 » terrorem. Saepe per regnum terrenum coeleste regnum pro-
 » ficat, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem, et disciplinam
 » Ecclesiae agunt, rigore principum conterantur, ipsamque dis-
 » ciplinam, quam Ecclesiae utilitas exercere non praevalet,
 » cervicibus superbiorum potestas principalis imponat, et ut
 » venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat. » Post
 haec concludit synodus: « Cognoscant principes saeculi, Deo
 » debere se reddere rationem propter Ecclesiam, quam a Chris-
 » to tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax et disciplina
 » Ecclesiae per fideles principes, sive solvatur, ille ab eis ra-
 » tionem exigit, qui eorum potestati suam Ecclesiam credi-
 » dit (21). »

Et haec vix nobis delibasse sufficiat circa sensum christianae antiquitatis de relationibus, quas principes erga Ecclesiam post ipsorum conversionem adepti sunt (22). Ex eo quippe deprehendimus, quod vel ipsa sana ratio dictat, principes per eorum conversionem ius nullum, nullam prorsus praeminentiam super

(21) Conc. Parisiense VI. an. 829. lib. II. cap. II. Ita *Collect. maxima Venet.* tom. XIV. col. 578.

(22) Qui plura hac de re documenta cognoscere exoptat, poterit consulere celeberrimum opus doctoris Sorbonici Maucleri duobus volum. in-folio inscripti: *De monarchia seculari christiana.* Lutet. Paris. 1622. Praesertim vero tert. part. lib. II. cap. 3 seqq. et iterum lib. III. cap. 1 seqq. tom. II. Nec non Mamachi *Del diritto libero della chiesa* libri III. 1769. Roskovany *Monumenta catholica pro independentia potestatis ecclesiasticae ab imperio civili*, quatuor volum. in-8. a sec. IV. ad haec usque nostra tempora. Phillips in op. *Du droit ecclésiastique dans ses principes généraux.* Trad. de l'allemand par l'ab. Crouzet. Paris 1850. tom. deux. livr. I. ch. X. *L'église et la société humaine.*

Ecclesiam acquisivisse, sed filios tantummodo ac subditos evasisse Ecclesiae, atque in spiritualibus eidem omnino esse subiectos eo prorsus modo, quo caeteri quique fideles. Deprehendimus praeterea eosdem utpote a Deo, a quo omnis etiam temporalis potestas est, imperio et auctoritate donatos, non solum debere prospicere paci, tranquillitati ac terrenae subditorum prosperitati, verum etiam teneri ad eorundem spirituale bonum, aeternamque felicitatem promovendam, non quidem per se, si optimum, quod de se praebere debent, exemplum excipias, sed curando potissimum Ecclesiae bonum, auxilium opportunum ei ferendo, eam tuendo ac protegendo, ut eius ministerium libere explere possit, eius hostes coercendo, caeteraque praestando, quae eidem subsidio esse quaeunt ad finem supremum consequendum sibi divinitus demandatum.

Quae si prae oculis iugiter principes habuissent, noluisissentque iura prorsus indebita sibi arrogare, tot dissidia passim exorta non fuissent, neque tot haberentur, quot ingemiscen-tes hac praesertim aetate mala sentimus ac deploramus.

Quod si optimi atque vere christiani principis munus est Ecclesiae patrocinari, eamque defendere adversus eius hostes atque rebelles filios, id potissimum dici debet de universa legislatione circa coniugium, ex quo rite vel inique contracto tot bona aut mala in societatem ipsam proveniunt.

Atque hoc est quod identidem Ecclesiam impulit ad opem principum virorum petendam, qua sarta tectaque fierent externa etiam vi, quae spiritualibus poenis ab ipsa Ecclesia circa coniugia fuerant sancita, sed quae ob perversitatem impiorum contemptui habentur. Quod quidem catholici principes non raro praestiterunt, atque sui prorsus muneris esse duxerunt. Optandum itaque foret ut christiani principes leges ab Ecclesia latas circa nuptialia foedera non solum semper amplecterentur, sed etiam sancirent, quae quidem sanctio, licet nullum intrinsecum robur addat ecclesiasticis legibus, tamen non parum conferret ut etiam ii, qui spirituales poenas non timent, in officio contineantur.

Optandum esset **praeterea** ut christiani principes civiles leges de coniugio ita **conformarent**, ut semper harmonice cum Ecclesiae legibus **consentirent**. Sic etiam consultum esset paci ac tranquillitati ipsius **societatis**. Quum enim in materiis, quae mixtae dicuntur, **cuiusmodi** ista est, de qua disserimus, ambae potestates **ecclesiastica et civilis** per modum unius amice conspirant, non modo **animarum** saluti, verum etiam tranquillitati ordinis ac **temporanae** felicitati optime consulitur.

CAPUT II.

De civili potestate **principum** fidelium circa matrimonium christianum.

ARTICULUS I. — Principes **christiani** nullatenus habent originariam atque exclusivam potestatem **constituendi** impedimenta Matrimonium christianum dirimentia.

Cum sermo sit de **principibus**, prout christiani sunt, atque christianis imperant, **ut** iis ius nativum supremum independens atque exclusivum **adstrueretur** constituendi impedimenta, quae nulla reddant ac irrita **fidelium** connubia, ostendi id deberet aut ex Scriptura aut ex **traditione** Patrum, aut ex canonibus conciliorum, qui se **civilibus** de matrimonio legibus attemperarent, aut ex ipsis **connubialibus** legibus, quae a christianis principibus datae **perhibentur**, prout nos ex istis fontibus ostendimus, ius originarium **constituendi** impedimenta matrimonium dirimentia Ecclesiae **competere**, seu convenire. Porro ex nullo e recensitis capitibus **huiusmodi** ius ostendi potest.

Non ex verbo Dei **scripto**, in quo de iure hoc altum est silentium, imo ut vidimus, **aequivalenter** excluditur, dum et Christus et Apostoli absque ulla a saeculari quavis potestate **dependentia** ius in matrimonium sibi tribuerunt atque exercuerunt.

Sed neque ex **traditione**. E tribus prioribus Ecclesiae seculis, non est quod **documenta** quaeramus, cum nulli essent tunc temporis christiani **principes**, quibus ius istud tribui posset. Reliquum igitur est, ut **huius** traditionis documenta a sec. IV. et

deinceps colligantur, unde conficiatur Patres, concilia et christianos principes agnovisse, ius constituendi impedimenta christianum matrimonium dirimentia ad civilem potestatem originarie, imo etiam exclusive per se pertinere, adeo ut potestas ipsa Ecclesiae hac in re a christianis principibus sit repetenda. Revera hoc est quod ex christiana antiquitate regiae potestatis defensores ac vindices colligere vellent, quorum ideo vulgare adagium est, *canones legibus, non canonibus adiectas fuisse leges*. At vero cum seculo Ecclesiae IV. primum principes ethnici Ecclesiam ingressi sunt, ea iamdiu erat in sua possessione originarii supremique iuris in matrimonium christianum, quod supra a nobis ostensum est (1). Sero igitur nimis christiani principes advenerunt, ut fidelium connubia moderarentur, atque supervacanea est inquisitio, an ex ecclesiastica traditione seculi IV. atque insequentium ius originarium atque exclusivum principum christianorum sit arcessendum in statuendis impedimentis. Etenim qui fieri potest ut traditio doceat, principes eo iure gaudere, quum ex antiquiori traditione constet, Ecclesiam eo iure ante ipsam principum conversionem potitam semper fuisse? Imo vero si qua occurrunt effata in Patribus atque in conciliis, quae favere principum iuri in christianum matrimonium videantur, ea ex traditionis et fidei analogia explicari commode debent, ita ut, quae dicuntur in legibus a principibus sancita, intelligantur, aut de robore exteriori civiles poenas canonibus ecclesiasticis adiecto, aut de legibus quidem civilibus ab Ecclesia approbatis atque adoptatis, ut sic possent vinculum coniugale afficere, quod ex se praestare non potuissent. Haec autem sunt, quae singillatim statuere atque in toto suo lumine collocare satagemus.

Itaque ex Patribus, qui a M. A. de Dominis atque ab eiusdem expilatoribus opponuntur, duo potissimum sunt, nempe S. Ambrosius et S. Augustinus.

« Ambrosius, scribit de Dominis, in Paternum satis commotus, quod filio suo neptem ex sua filia dare vellet in uxorem,

(1) Sect. I. cap. I.